

Naziv originala:

Chris Anderson

TED TALKS: THE OFFICIAL TED GUIDE TO PUBLIC
SPEAKING BY CHRIS ANDERSON

Copyright © 2016 by Chris Anderson

Translation Copyright © 2016 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-01765-6

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

KRIS ANDERSON

TED
GOVORI

Zvanični TED priručnik
za javne govore

Preveo Mirko Bižić

Beograd, 2016.

Nadahnuće za ovu knjigu dala je Zoi Anderson (1986–2010).

Život brzo prolazi. Ideje i nadahnuća ostaju.

SADRŽAJ

Predgovor: Novo doba vatre	9
--------------------------------------	---

OSNOVE

1. Izlagačka pismenost: Veština koja se može razviti.	17
2. Izgradnja ideje: Dar u svakom dobrom govoru	25
3. Uobičajene zamke: Četiri stila govora koja treba izbegavati	35
4. Ideja vodilja: Šta je suština onoga što govorite?	43

GOVORNIČKE ALATKE

5. Povezivanje: Budite lični....	59
6. Pripovedanje: Neodoljiva privlačnost priča	74
7. Objašnjavanje: Kako objasniti teške koncepte	83
8. Ubeđivanje: Razlozi mogu zauvek promeniti mišljenja	96
9. Otkrovenje: Oduzmite mi dah!	107

PROCES PRIPREME

10. Vizuelna sredstva: Ovi dijapozitivi su bolni!	123
11. Pisanje teksta: Naučiti ili ne naučiti napamet?	139
12. Brzo protrčavanje: Čekajte malo, treba da uvežbam?	157
13. Uvod i zaključak: Kakav utisak želite da ostavite?	165

NA POZORNICI

14. Garderoba: Šta da obučem?	187
15. Psihička priprema: Kako smiriti živce?	191
16. Postavka: Govornica, monitor, beleške ili (uh?) ništa?	197
17. Glas i nastup: Dajte rečima živost koju zaslužuju	206
18. Inovacije u formi nastupa: Obećanja (i opasnosti) od govora u punim razmerama	217

OSVRTI

19. Renesansa govora: Povezanost znanja	235
20. Zašto je ovo važno: Povezanost ljudi	245
21. Red je na vas: Tajna filozofa	254
Zahvalnice	259
Dodatak: Govori citirani u knjizi	261
Indeks	263

PREDGOVOR

NOVO DOBA VATRE

Svetla u zgradi su prigušena. Žena izlazi na binu, dlanovi joj se znoje, noge joj tek pomalo podrhtavaju. Reflektori se usmeravaju na njeno lice i hiljadu dvesta pari očiju netremice gledaju u nju. Publika oseća njenu nervozu. U prostoriji je primetna napetost. Ona se blago nakašlja i počinje da govori.

Zatim se dešava nešto zapanjujuće.

Hiljadu dvesta mozgova unutar hiljadu dvesta glava prisutnih pojedina počinju da se ponašaju vrlo čudno. Oni počinju da se usklađuju. Čarobne čini koje je žena istkala obuzimaju svaku prisutnu osobu. Oni zajedno ostaju bez daha. Smeju se zajedno. Plaču zajedno. I dok to rade, dešava se nešto drugo. Složeni neurološki šifrovani obrasci informacija u ženinom mozgu nekako su iskopirani i preneti u hiljadu dvesta mozgova u publici. Ti obrasci ostaće u mozgovima svih ljudi iz publike do kraja njihovog života i možda uticati na njihovo ponašanje u budućnosti.

Žena na pozornici stvara čudo, a ne veštičje čini. Ali njene veštine su moćne kao i bilo koje čarobnjaštvo.

Mravi međusobno oblikuju ponašanje razmenom feromona. Mi to radimo tako što stojimo jedni ispred drugih, gledamo se u oči, mašemo rukama i ispuštamo čudne zvukove iz usta. Komunikacija između ljudi je istinsko čudo ovoga sveta. Mi ga nesvesno izvodimo svakog dana. A ono dostiže svoj najveći intenzitet na javnoj pozornici.

Svrha ove knjige je da objasni kako se postiže čudo moćnog javnog obraćanja i da vam omogući da u tome budete što bolji. Ali jedno je potrebno naglasiti od samog početka.

Ne postoji samo jedan način da se održi sjajan govor. Svet znanja je preveliki, a raspon govornika, vrste publike i različita okruženja u kojima se govor drži previše su raznoliki za to. Svaki pokušaj da se primeni samo jedna formula verovatno će izazvati negativne posledice. Publika će prozreti takav pokušaj i istog trenutka osetiti se izmanipulisano.

Zapravo, čak i da trenutno postoji efikasna formula, ona neće dugo ostati efikasna. To je zbog toga što je privlačnost dobrog govora upravo u njegovoj novini. Mi smo ljudska bića. Ne volimo da slušamo stalno jedno isto. Ako vaš govor deluje previše slično govoru koji je neko već čuo, on će neizostavno imati manje uticaja. Poslednje što želimo jeste da svako zvuči isto ili da bilo ko zvuči kao da je njegova priča lažna.

Zato ne treba da mislite o savetima u ovoj knjizi kao o *pravilima* koja propisuju jedan jedini način na koji treba govoriti. Umesto toga razmišljajte o njima kao o nečemu što vam nudi niz sredstava smišljenih da podstaknu raznolikost. Jednostavno koristite ona koja su najbolja za vas i za priliku u kojoj ćete govoriti. Vaš jedini pravi posao kada držite govor jeste da imate nešto važno da kažete i da to kažete autentično, na vaš jedinstven način.

Možda ćete otkriti da se to dešava lakše i prirodnije nego što ste mislili. Javno govorništvo je drevna veština, duboko usađena u naš um. Arheološka otkrića pokazala su da su i pre stotina hiljada godina u ljudskoj zajednici postojala sastajališta gde su se naši preci okupljali oko vatre. U svakoj kulturi na svetu, dok se jezik razvijao, ljudi su delili svoje priče, nade i snove.

Zamislite jedan tipičan prizor. Spustio se mrak. Logorska vatra gori. Cepanice pucketaju i izbacuju varnice ispod zvezdanog neba. Starac ustaje i sve oči se usmeravaju na njegovo mudro izabrano lice osvetljeno treperavom svetlošću. Priča počinje. I dok pripovedač govori, svaki slušalac zamišlja opisane događaje. Njihova mašta dočarava osećanja koja imaju i junaci priče. Ovo je izuzetno moćan proces. To je doslovno stapanje mnoštva umova u zajedničku svest. Neko vreme svi okupljeni oko vatre ponašaju se kao da su jedinstveno živo biće. Oni mogu da ustanu zajedno, plešu zajedno, zapevaju zajedno.

Iz ovog zajedničkog okvira potrebno je napraviti samo mali korak do želje da se deluje zajedno, do odluke da se zajedno krene na putovanje, u bitku, u građevinski poduhvat, u proslavu.

Isto važi i danas. Kao vođa – ili kao predstavnik – javni govornik je ključ koji otključava saosećanje, podstiče uzbuđenje, deli s drugima znanje i uvide i unapređuje zajednički san.

Uistinu, živa govorna reč zapravo je stekla nove moći. Naš krug oko logorske vatre sada je ceo svet. Zahvaljujući internetu, govor u maloj sali na kraju može videti i na milione ljudi. Baš kao što je štampa u ogromnoj meri uvećala moć pisaca, tako je internet u ogromnoj meri uvećao uticaj govornika. On omogućava bilo kome i bilo gde, pod uslovom da ima pristup internetu (a za deceniju ili nešto više možemo očekivati da će skoro svako selo bilo gde na svetu imati internet), da pozove najveće svetske učitelje u svoj dom i uči neposredno od njih. Odjednom drevno umeće ima globalni domašaj.

Ova revolucija pokrenula je renesansu u javnom govorništvu. Mnogi od nas pretrpeli su godine dugačkih i dosadnih predavanja na fakultetu, beskrajne propovedi u crkvi ili predvidljive kampanjske govore političara, na koje čovek može samo da zakoluta očima. To ne mora biti tako.

Ako se održi kako treba, govor može naelektrisati prostoriju i promeniti publiku širom sveta. Ako se održi kako treba, govor je mnogo moćniji od svake reči u pisanom obliku. Pisanje samo prosleđuje reči. Govor sa sobom donosi čitav niz novih sredstava. Kada pogledamo u oči govornika, slušamo ton njegovog glasa, osetimo njegovu ranjivost, njegovu inteligenciju, njegovu strast, ulazimo u oblast podsvesnih veština usavršavanih stotinama hiljada godina. Veština koje mogu da pokrenu, da daju moć, da nadahnu.

Štaviše, možemo poboljšati ove veštine na načine koji ljudi iz starine nisu mogli ni da zamisle: možemo da pokažemo – ovde i sada, u predivnoj visokoj rezoluciji – bilo koju sliku koju čovek može snimiti ili zamisliti. Možemo da tome pridodamo video-snimak ili muziku. Možemo u sve da uvrstimo istraživačka sredstva, koja će predstaviti čitavu celinu ljudskog znanja svakome ko pri ruci ima smartfon.

Dobra vest je to što se ove veštine mogu naučiti. U to nema sumnje. A to znači da postoji nova supermoć od koje svako, bio mlad ili star, može imati koristi. To se naziva *pismenošću prezentovanja*. Živimo u dobu kada najbolji način da ostavimo traga u svetu možda više nije da napišemo pismo izdavaču ili objavimo knjigu. Možda je najbolji način da jednostavno istupimo i kažemo nešto... jer i reči i strast s kojom su one izgovorene sada mogu da se prošire svetom brzinom svetlosti.

U XXI veku trebalo bi da se izlagačka pismenost uči u svakoj školi. Zapravo, pre vremena knjiga, ona je smatrana suštinskim delom obrazovanja*, mada sa starijim nazivom: *retorika*. Danas, u vremenu povezanosti celog sveta, treba da obnovimo tu plemenitu veštinu i učinimo je četvrtim stubom obrazovanja: čitanje, pisanje, matematika i retorika.

Ta reč suštinski znači „umetnost efikasnog govorenja“. U osnovi, to je svrha ove knjige. Da preoblikuje retoriku za moderno doba. Da ponudi korisne oslonce na putu prema novoj pismenosti prezentovanja.

Naše iskustvo u TED-u tokom poslednjih nekoliko godina može nam pomoći da odredimo put. TED je počeo kao godišnja konferencija, spajajući oblasti tehnologije, zabave i dizajna (otuda i ime projekta**). Ali poslednjih godina se proširio i pokrio sve oblasti od javnog interesa. TED govornici nastoje da učine svoje ideje dostupnim ljudima izvan svoje oblasti delovanja tako što drže kratke i pažljivo pripremljene govore. A na naše zadovoljstvo, ova forma javnog govorništva postala je hit na internetu, do te mere da je do 2015. godine na internetu pregleda više od milijardu TED govora godišnje.

Moje kolege i ja sarađivali smo sa više od hiljadu TED govornika, pomažući im da doteraju svoje govore i način na koji ih drže. Ovi neverovatni ljudi potpuno su promenili način na koji vidimo svet. Tokom prošle decenije međusobno smo strastveno raspravljali kako su tačno ovi govornici postigli uspeh. Uz povlasticu da ih slušamo iz prvih redova, bili smo i podsticani i podbunjeni, i informisani i inspirisani. Takođe smo imali priliku da neposredno zatražimo savet

---

* Zajedno s logikom, gramatikom, aritmetikom, geometrijom, astronomijom i muzikom.

** Orig. *Technology, entertainment, design*. (Prim. prev.)

kako pripremiti i održati sjajan govor. Zahvaljujući njihovoj izuzetnosti, dobili smo na desetine uvida u način na koji su postigli nešto tako izvanredno za samo nekoliko minuta.

To čini ovu knjigu zajedničkim dostignućem. Radi se o saradnji s tim govornicima, i sa mojim talentovanim kolegama, naročito Keli Stetcel, Brunom Đusanimem i Tomom Rilijem, koji su bili voditelji i domaćini glavnih TED događaja sa mnom i koji su tokom godina imali središnju ulogu u oblikovanju pristupa i formata „TED govora“ i dovodili izuzetne glasove na našu govornicu.

Takođe smo uključili kolektivnu mudrost hiljada samoorganizovanih TEDx događaja.* Zadovoljstvo koje su pokazivali zbog ovoga često nas je iznenađivalo i oduševljavalo, i proširilo je naše razumevanje onoga što je moguće u javnom govoru.

TED-ov zadatak je da podstiče širenje moćnih ideja. Nas nije briga da li se to obavlja preko nečega što se zove TED, TEDx ili u bilo kom drugom vidu javnog govora. Kada čujemo za druge konferencije koje su odlučile da primene razgovore u TED stilu, mi smo oduševljeni. Najzad, ne postoji vlasništvo nad idejama. One imaju svoj život. Mi smo oduševljeni što vidimo današnju renesansu javnog govorništva, gde god da se ona odvija i ko god da je njen nosilac.

Zato svrha ove knjige nije samo opisivanje kako da se organizuje TED razgovor. Ona je mnogo šira od toga. Njena svrha je da podrži bilo koji vid javnog govorništva koji nastoji da objasni, nadahne, informiše ili ubedi – bilo da je u pitanju posao, obrazovanje ili javni nastupi. Istina, mnogi od primera u ovoj knjizi preuzeti su iz TED razgovora, ali to nije samo zbog toga što su to primeri s kojima moramo biti upoznati. TED razgovori izazvali su dosta uzbuđenja poslednjih godina i mislimo da oni mogu ponuditi nešto širem javnom govorništvu. Mi mislimo da principi koji stoje iza njih mogu služiti kao snažna osnova za širu izlagačku pismenost.

Dakle, nećete pronaći određene savete o tome kako održati zdravicu na venčanju, izvršiti prodajnu prezentaciju u nekoj firmi ili

---

* Na TEDx-u, lokalni organizatori se kandiduju za dobijanje besplatne licence, koja im omogućava da vode događaje slične TED-u u njihovom mestu. Nekih osam ili devet takvih događaja održava se svakog dana negde u svetu.

održati predavanje na fakultetu. Ali pronaći ćete sredstva i uvide koji mogu biti korisni u tim prilikama i, zapravo, u svakom obliku javnog govorništva. I više od toga, nadamo se da ćemo vas ubediti da mislite o javnom govorništvu na drugačiji način, način za koji ćete otkriti da je uzbudljiv i koristan.

Stare logorske vatre potpalile su novu vrstu vatre. Vatru koja se širi od uma do uma, od ekrana do ekrana: plamen ideja čije je vreme došlo.

Ovo je važno. Svaki značajan element ljudskog napretka dogodio se samo zbog toga što su ljudi međusobno delili ideje i zatim saradivali da te ideje pretvore u stvarnost. Od prvog puta kada su se naši preci udružili da obore mamuta do prvog koraka Nila Armstronga na Mesecu, ljudi su izgovorene reči pretvarali u zapanjujuća zajednička dostignuća.

To nam je sada potrebno više nego ikada. Ideje koje mogu rešiti naše najteže probleme često ostaju nevidljive, jer sjajnim ljudima u čijim umovima one postoje nedostaje samopouzdanja ili znanja kako da efikasno podele ove ideje s drugima. To je tragedija. U vreme kada prava ideja predstavljena na pravi način može preleteti preko sveta brzinom svetlosti, usađujući svoje kopije u milione umova, postoji ogromna prednost u tome da se smisli najbolji način za njeno slanje na taj put, i za vas, mogućeg budućeg govornika, i za nas ostale, koji treba da znamo šta vi imate da kažete.

Da li ste spremni?
Zapalimo vatru!

Kris Anderson
Jesen 2015.

OSNOVE

1

IZLAGAČKA PISMENOST

Veština koja se može razviti

Nervozni ste, zar ne?

Zastrašujuće je kada iskoračite na pozornicu i kada se stotine pari očiju okrenu prema vama. Strepite od istupanja na sastanku u firmi i predstavljanja vašeg projekta. Šta ako se unervozite i spetljate s rečima? Šta ako potpuno zaboravite šta ste nameravali da kažete? Možda ćete biti poniženi! Možda će vam karijera propasti! Možda će ideja u koju verujete zauvek ostati nepoznata!

To su misli koje mogu da vam naruše san.

Ali znate šta? Skoro svako je iskusio strah od javnog govora. Zapravo, u studiji sprovedenoj 2012. na 815 studenata fakulteta, zaključeno je da je to njihov najveći pojedinačni strah... veći od straha od visine, duboke vode – pa čak i smrti.

Kako je ovo moguće? Iza mikrofona se ne krije otrovni pauk. Ne postoji nikakva opasnost da padnete s govornice i poginete. Publika vas sigurno neće napasti viljuškama. Čemu onda bojazan?

Zbog toga što mnogo toga zavisi od ovoga – nije reč samo o trenutnom iskustvu, nego o našem dugoročnom *ugledu*. Od ogromne je važnosti ono što drugi misle o nama. Mi smo krajnje društvene životinje. Žudimo za pažnjom, poštovanjem i podrškom drugih. Naša buduća sreća zavisi od ovih faktora do zapanjujuće mere. I mi osećamo da će ono što se dešava na govornici otoplivo uticati na društvene tokove našeg života, poboljšavajući ih ili pogoršavajući.

Ali s odgovarajućom psihičkom pripremom možete iskoristiti svoj strah kao neverovatnu prednost. On može biti podsticaj koji će vas ubediti da se valjano pripremite za govor.

To je ono što se dogodilo kada je Monika Luinski došla na TED. Za nju uloženi nisu mogli da budu veći. Pre sedamnaest godina prošla je kroz najgore zamislivo javno poniženje, toliko teško iskustvo da ju je skoro slomilo. Zato je pokušala da se vrati u vidljiviji javni život, da ponovo preuzme sopstvenu priču.

Ali ona nije bila iskusan javni govornik i znala je da će, ako zabrlja, to biti katastrofalno. Rekla mi je:

Nervoza je preblaga reč da opišem kako sam se osećala. Bilo je to više kao da sam bila... zagušena od strepnje. Osećala sam nalete straha. Tresla sam se od toga kao od električne struje. Da smo tog jutra mogli da povežemo moje nerve na električne kablove, mislim da bi energetska kriza bila rešena. Ne samo da sam izašla na govornicu pred uglednu i izuzetnu publiku nego je sve pored toga i snimano, s velikom verovatnoćom da će biti objavljeno pred širokom javnošću. Pogađali su me odjeci zastale traume iz godina javnog podsmeha. Progonjenoj dubokom nesigurnošću, nije mi bilo mesto na TED pozornici. To je bio moj unutrašnji doživljaj protiv koga sam se borila.

A ipak je Monika pronašla način da preokrene strah. Upotrebila je neke iznenađujuće tehnike, koje ću izneti u 15. poglavlju. Dovoljno je da kažem da su one delovale. Njen govor izazvao je aplauze i klicanje u samoj dvorani, za nekoliko dana dostigao je milion pregleda na internetu i zadobio oduševljene komentare na internet stranicama. Čak je doveo do toga da joj se nekadašnja kritičarka, feministička književnica Erika Džong, javno izvini.

Žaklinu Novograc, izuzetnu ženu kojom sam oženjen, takođe je progonio strah od javnog govora. U školi, na fakultetu i tokom čitavih njenih dvadesetih godina života, mogućnost da se pojavi pred mikrofonom i očima koje je pažljivo posmatraju bila je tako zastrašujuća da ju je potpuno paralisala. Ali ona je znala da će, radi unapređenja svog

rada na polju borbe protiv siromaštva, morati da ubeđuje druge i zato je jednostavno počela sebe primoravati da to radi. Danas drži na desetine govora svake godine, često zadobijajući gromoglasne aplauze.

Zapravo, gde god pogledate, postoje priče o ljudima koji su se plašili govora u javnosti, ali su pronašli način da postanu zaista dobri u tome, od Elenor Ruzvelt, preko Vorena Bafeta do princeze Dajane, koja je svima bila poznata kao „stidljiva Di“ i mrzela da drži govore, ali je pronašla način da govori nezvanično, sopstvenim glasom, i ceo svet se zaljubio u nju.

Ako umete da održite govor kako treba, korist od toga može biti neverovatna. Uzmimo za primer govor koji je preduzetnik Ilon Mask održao zaposlenima u „Spejsu X“ 2. avgusta 2008. godine.

Mask nije bio poznat kao dobar javni govornik. Ali tog dana njegove reči označile su važnu tačku preokreta za njegovu firmu. „Spejs X“ je već pretrpeo dva neuspešna lansiranja. To je bio dan trećeg lansiranja i svi su znali da bi neuspeh mogao dovesti do zatvaranja kompanije. Raketa „Falkon“ poletela je s lansirne rampe, ali čim je prvi stepen otpao s nje, došlo je do katastrofe. Letelica je eksplodirala. Video-prenos je prekinut. Bilo je prisutno oko trista pedeset ljudi i, kao što je to opisala Doli Sing, šef za zapošljavanje novih talenata u kompaniji, svi su bili očajni. Pojavio se Mask da im se obrati. Rekao im je da su uvek znali da će biti teško, ali da su, uprkos onome što se dogodilo tog dana, već postigli nešto što je postiglo malo država, a kamoli kompanija. Uspešno su dovršili prvu fazu lansiranja i podigli letelicu u svemir. Jednostavno je trebalo da se ohrabre i vrate nazad na posao. Evo kako je Singova opisala vrhunac tog obraćanja:

Onda je Ilon rekao, sa onoliko čvrstine i snage koliko je mogao da pronađe u sebi nakon što je do tada bio budan već više od dvadeset sati: „Što se mene tiče, nikada neću odustati, i stvarno to mislim: nikada.“ Mislim da bi ga većina nas pratila do kapija pakla i posle toga se samo namazala losionom za sunčanje. Bilo je to najupečatljivije pokazivanje predvodništva kome sam ikada prisustvovala. Za nekoliko trenutaka atmosfera u zgradi promenila se od očaja i poraza do opšteg odlučnog žagora dok

su ljudi počinjali da se usmeravaju na to da krenu napred umesto da se osvrću za sobom.

To je moć pojedinačnog govora. Možda niste na čelu neke organizacije, ali govor ipak može da vam otvori nova vrata ili da vam promeni karijeru.

TED govornici ispričali su nam sjajne priče o učinku svojih govora. Da, ponekad postoje i ponude za film ili knjigu, više naknade za održan govor i neočekivane ponude finansijske podrške. Ali najbolje su priče o unapređenim idejama i promenjenim životima. Ejmi Kadi održala je izuzetno popularni govor o tome kako promena govora tela može da podigne nivo samopouzdanja. Dobila je više od petnaest hiljada poruka od ljudi sa svih strana sveta, koji su joj govorili kako im je njena mudrost pomogla.

A Vilijam Kamkvamba, mladi izumitelj iz Malavija, kao četrnaestogodišnjak je održao podsticajan govor u svom selu o izgradnji vetrenjače, pokrenuvši tako niz događaja koji su doveli do toga da bude primljen na inženjerske studije na Dartmutu.

DAN KADA JE TED MOGAO DA UMRE

Evo priče iz mog života: kada sam tek preuzeo vođstvo u TED-u krajem 2001. godine, bio sam uzdrman nakon što je kompanija, u čiju sam izgradnju uložio petnaest godina života, skoro propala i bio sam vrlo uplašen od još jednog velikog neuspeha u javnosti. Borio sam se da ubedim zajednicu okupljenu oko TED programa da podrži moju viziju TED-a, ali strahovao sam da bi program jednostavno mogao da se ugasi. U to vreme TED je bio godišnja konferencija u Kaliforniji, koju je vodio harizmatični arhitekta Ričard Sol Vurman, čija je upečatljiva pojava prožimala svaki aspekt konferencije. Nekih osam stotina ljudi dolazilo je svake godine, i većina njih je naizgled bila pomirena sa činjenicom da TED verovatno ne može opstati posle Vurmanovog odlaska. TED konferencija u februaru 2002. trebalo je da bude poslednja održana pod njegovim vođstvom, a ja sam imao